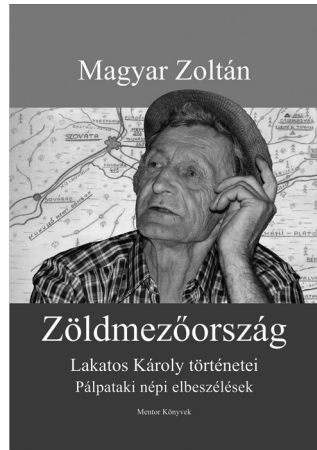

Tóth Gábor

ZÖLDMEZŐORSZÁG¹

Magyar Zoltán a *Zöldmezőország. Lakatos Károly történetei. Pálpataki népi elbeszélések* című kötetével, újabb egyéniségmonográfiával gazdagodott a magyar folklorisztika. Az 1940-es évektől eltérő intenzitással jelennek meg az egyéniségkutatás szemléletével készült, jelentős folklórkiadványok mind az anyaországban, mind az elszakított országrészekben. A határon túl éppen az erdélyi folklorisztika képviselői voltak azok, akik kiemelkedtek egy-egy mesemondó repertoárjának minél teljesebb megörökítésében. Az 1950-es években elsősorban Faragó József gyűjtései lettek ismertek,² az 1960-as és 1970-es években a folklórkutatói érdeklődés – gyakorta az utolsó, még a közelmúltban meglévő mesemondó alkalmakra – a havasi emberek köré épülő mesemondó-tradíció feltérképezésére irányult. Az erdei idénymunkára összegyűlt férfiak között számos mesemondó mester nevelkedett. Mivel ezek a közös munkaalkalmak még a második világháborút követően is jelen voltak, így szórványosan lehetőséget biztosítottak arra, hogy az erdélyi folkloristák egy-egy havasi mesemondó meseanyagát egyéniségmonográfiákban foglalják össze.³ Magyarország-

- 1 Magyar Zoltán: *Zöldmezőország. Lakatos Károly történetei. Pálpataki népi elbeszélések*. Marosvásárhely, 2023, Mentor Könyvek Kiadó.
- 2 Vö. Faragó József: *Kurcsi Mínya havasi mesemondó*. Bukarest, 1969, Irodalmi Könyvkiadó. (A gyűjtés 1954. április 17–21. között, valamint 1961-ben történt.); Faragó József (szerk.): *Baka András tréfás beszédei. Moldvai csángómagyar népmesék*. Kolozsvár, 2003, Kriterion Könyvkiadó. (A gyűjtés 1957-ben és 1958-ban történt.)
- 3 Lásd: Faragó 1969; Szabó Judit (szerk.): *Rózsa királyfi. Berekméri Sándor gernyeségi meséi*. Bukarest, 1977, Kriterion Könyvkiadó (A gyűjtés 1965–1971 között történt.); Nagy Olga – Vöö Gabriella (szerk.): *A mesemondó Jakab István*. Bukarest, 1974, Akadémiai Könyvkiadó. (A gyűjtés 1967-ben és 1968-ban történt.); Nagy Olga (szerk.): *A havasi sátoros. Dávid Gyula meséi*. Budapest, 1988, MTA Néprajzi Kutató Csoport.

gon Fedics Mihály, Lacza Mihály, Pandúr Péter már az 1940-es években is közösség nélküli mesemondók voltak, akik csak a kutató kérésére elevenítették fel emlékeiket, viszont Erdély számos településén tovább élt a mesemondás hagyománya. A közös munkaalkalmak és szórakozási lehetőségek mellett a megkésett modernizáció is az oka annak, hogy a mesésző tovább fennmaradhatott.

Magyar Zoltán évtizedek óta végez kimagasló gyűjtő- és terepmunkát, és folyamatosan teszi közzé az ezekre épülő forráskiadványokat. Az egyéniségmonográfia módszerét követve az elmúlt években három kötete is megjelent. Az első a gyimesi Tankó Fülöp Gyugyu⁴, a második a mezősegi Hideg Anna⁵ meséit, történeteit foglalja magában. A most bemutatásra kerülő harmadik, a sóvidéki Lakatos Károlyról szóló kötete is az előbbi két kiadvány felépítésével, szemléletével és céljaival rokonítható.

Magyar Zoltán földrajzi-történeti összefoglalójában felhívja a figyelmet arra, hogy magáról a Sóvidékről jelentősebb, néprajzi hagyományokra összpontosító monografikus munkák még nem láttak napvilágot, holott ezek az összegzések ma is sok eredménnyel gazdagíthatnák ismereteinket. Az Udvarhelyszék és a Marossszék határán elterülő Sóvidéket a középkortól kontinuus népességű települések – Sóvárad, Szováta, Parajd, Alsósófalva, Felsősófalva, Korond, Atyha – alkotják, közülük a legismertebb néprajzi település Korond, melynek fazekas-hagyományainak gazdagsága gyakorta elvonta a kutatók figyelmét a környék más településeiről.

Sóvidéken a folklór műfajok gyűjtése is kevésbé tervszerűen valósult meg. Más térségekhez képest lényegesen kevesebb mesemondót ismer a területről a néprajztudomány, s nagy jelentőségű mesemondó egyéniség szövegtárház pedig nem is állt össze erről a vidékről. Az erdélyi és az anyaországi kutatók más néprajzi tájakra koncentráltak, és az archaikusabbnak vélt területeken folytattak terepmunkákat. Ez viszont azt eredményezte, hogy a székelyföldi mesekutatás elmaradt a Maros mentében vagy éppen a Mezőségben végzett folklórgyűjtésekhez képest. Magyar Zoltán gyűjtőmunkája nemcsak ezért jelentős, mert némiképpen pótolja a székelyföldi havasi mesemondás e „fehér foltját”, hanem

4 Magyar Zoltán: *Történetmondás és ökológiai tudás. Egy mesélő ember Farkasok-patakán*. Budapest, 2022, Balassi Kiadó.

5 Magyar Zoltán: *Hideg Anna meséi*. Budapest, 2023, Balassi Kiadó.

azért is, mert a kortárs történetmondás eshetőségeire is ráirányítja a figyelmet. Bemutatja, hogy milyen történetek kerültek, kerülhettek „forgalmazásba” Pálpatakon, Lakatos Károly közvetlen környezetében.

Habár Lakatos Károly nem érthette meg az ő történeteit tartalmazó kötet létrejöttét, de Magyar Zoltán ajánlásával 2021-ben a Népművészet Mestere kitüntetésben részesült, amely megmutatta tehetségét és tudását tágabb környezetében is.

A sóvidéki Pálpatakon élt Lakatos Károly (1949–2021) egyike volt az utolsóknak, akit még a hagyományos, népi mesemondó egyéniségek között tarthatunk számon. Modern, nagy kreativitással ellátott ember volt, aki sokat merített elei hagyományaiból, történeteiből, és azokat elbeszélésre méltónak is tartotta. Lakatos Károly nyolcgyermekes székely nagycsaládból származott. Fiatalon számos mesét nagybátyjától hallott, majd később ő maga is mesélt gyermekeinek. Lakatos Károly a néprajztudomány által korábban megismert mesemondókhöz (vö. Kurcsi Minya, Berekméri Sándor, Jakab István stb.) hasonlóan, távol a családjától dolgozott, a különböző erdőgazdaságokban. Saját elmondása szerint még ő is mesélt erdei munkák idején társainak a barakkokban, munkásszállásokon. Nagy Olga hívta fel arra a figyelmet, hogy a munkástelepeken a mesemondó tisztségeket mindig aktív férfiak, fiatalok vagy középkorúak látták el, mivel e tevékenység olyan intellektuális munka volt, amelyhez nemcsak jó emlékezőtehetségre, de kimagasló koncentrációképességre is szükség volt.⁶ Lakatos Károly elbeszélései kifejezetten a férfi társaságnak szánt mesékből és történetekből állnak össze. A mesemondó, közönségére figyelve, nemcsak előadója, hanem teremtője is volt történeteinek, aki előszeretettel alkotott, színezte alkotásait és aktualizálta beszédjét. A repertoárban viccek és adomák is szép számmal megtalálhatók, amelyek rámutatnak arra, hogy Lakatos Károly közösségi életében milyen nagy szerepe volt a tréfálkozásnak. A mesemondásra jóval kevesebb lehetősége jutott, így mesekincse sokáig csak szűkebb környezete számára volt ismert. A 2000-es évek közepétől az udvarhelyszéki hagyományörzőkkel együtt a Budapesten megrendezett Székely Napok során állt nagyközönség elé, de személye és tudása a néprajzkutatók előtt még közel egy évtizedig ismeretlen maradt. A folklórkutatás 2015-ben ismerte meg

---

6 Nagy Olga: Havasi mesemondók. *Honismeret*, 22. évf. (1994) 3. sz. 72–82. p.

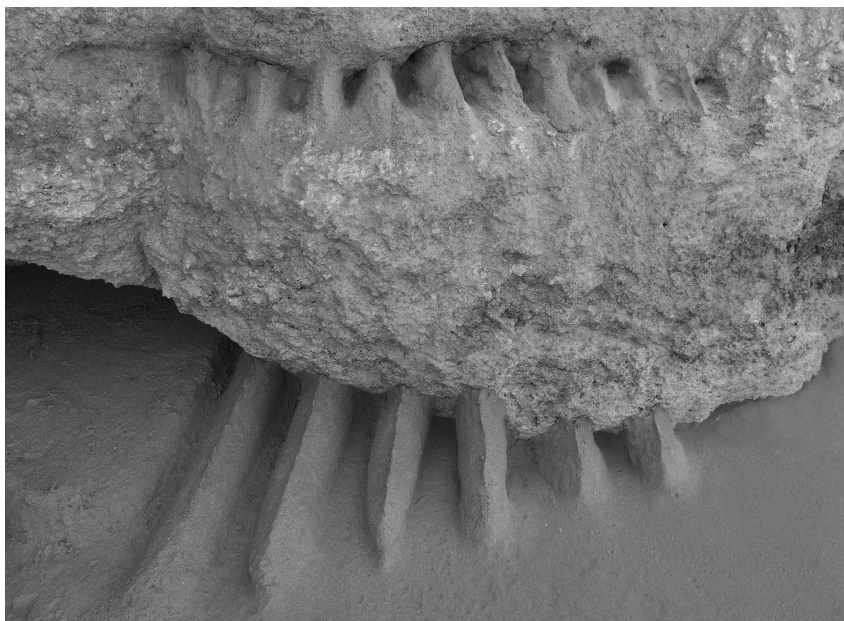
személyét: Magyar Zoltán a Korond környékén gyűjtő Bukovics János revival mesemondóval közel azonos időpontban figyelt fel Lakatos Károlyra. Két évvel később, 2017-ben kezdődött meg az a terepmunka, amely során a folklorista élőben is megbizonyosodhatott arról, hogy kivételes előadói képességű mesemondóra akadt, aki nemcsak számos mesét, mondát és a más történetet tud, de képes új folklóralkotásokat, egyéni meséket is létrehozni. A repertoár ezen részei rámutatnak arra, hogy napjainkban is lehetnek olyan specialisták, akik képesek a kor igényeinek megfelelő mesékkal, tréfákkal és más történetekkel szórakoztatni a körülöttük lévőket, annak ellenére, hogy ritkulanak a mesemondó alkalmak.

Az adomák, viccek, tréfás történetek magas száma nemcsak az elbeszélőről árulkodik, hanem magáról a közösségről is: megmutatja, hogy milyen funkciókra, tartalmakra van/volt fogadóképes kereslet a 21. század eleji Székelyföldön. A történetek mögött meghúzódó életigénylés nemcsak Lakatos Károlyról, hanem az ő környezetéről is beszédesen vall. A történetmesélésnek közösségi funkciói vannak, amelyek Lakatos Károly repertoárja nyomán elsősorban a pálpataki férfikultúra és annak szórakoztatása részeként értelmezhető.

A *Zöldmezőország* című kötet több szempontból is egyedülálló. Egyrészt a jelenkor elbeszélői között alig vannak még olyan mesemondók, történetmesélők, akik a hagyományos paraszti műveltségben nevelkedhettek, akik ismerték és képesek voltak sok mindent megőrizni, megszólaltatni eleik hagyományaiból. Kiemelendő, hogy Magyar Zoltán tudatos terepmunkájának köszönhetően túllépett a hagyományos mesekutatói kereteken. Módszeresen kérdezte Lakatos Károlyt nemcsak a mesékről, hanem a mondákról is, és ennek eredményeképpen feltárult az a műveltség, amelyet számos korábbi mesemondó esetében is feltételezni lehet: hogy a mondák ismerete számban felülmúlta a mesékét. Magyar Zoltán 31 darab mesét és több mint kétszer annyi, 73 darab mondát rögzített a pálpataki történetmondótól. Mindez pedig rámutat arra, hogy a mesemondónak tartott specialisták legalább annyira voltak mondámondók is. A 20. századi mesekutatás azonban csak a legkritkább esetekben tartott igényt a mesemondók mondakincsének felgyűjtésére, holott ez a kortárs gyűjtés is rávilágít arra, hogy a helyi közösség kulcsemberei számos mondát ismerhettek. Lakatos Károly mese- és mondarepertoárja mellett adomák, viccek, szólások és

igaz történetek is közlésre kerültek, összesen 140 darab szöveg található a néprajzi forráskötetben.

Magyar Zoltán gyűjtésének egyik legnagyobb eredménye, hogy a Székelyföld középső és keleti részén évszázadok óta meglévő havasi mesemondás talán utolsó képviselőjének repertoárját rögzítette és tette elérhetővé, továbbá az, hogy a módszeres gyűjtés Lakatos Károly teljes népköltészeti tudása felé irányult. Magyar Zoltánnak sikerült egy hagyományokból táplálkozó, de mégiscsak modern, alkotó típusú mesemondót bemutatnia Lakatos Károly személyében, akinek repertoárja egy sajátos lenyomat a székelyföldi történetmesélés múltkorából.

*Öltések, 2007, Avola, Szicília
(tengeri homok)*